

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XV.

M. TULLIUS M. F. CICERO PROCONSUL, S. P. D.
COSS. PRÆTT. TRIBB. PL. SENATUI.

I. **S**I vos valetis, bene est: ego quidem valeo. Etsi non dubie mihi nuntiabatur, Parthos transisse Euphratem cum omnibus fere suis copiis: tamen, quod arbitrabar a M. Bibulo proconsule certiora de his rebus ad vos scribi posse, statuebam mihi non necesse esse publice scribere ea, quæ de alterius provincia nuntiarentur. Postea vero quam certissimis auctoribus, legatis, nuntiis, literis sum certior factus: vel quod tanta res erat, vel quod nondum audieramus Bibulum in Syriam venisse: vel quia administratio hujus belli mihi cum Bibulo pene est communis: quæ ad me delata essent, scribenda ad vos putavi. Regis Antiochi Commageni legati primi mihi nuntiarunt, Parthorum

ARGUMENTUM. De bello Parthico quæ cognoverat ad senatum perferribat ex provincia. Anno U. C. 702.

1 Proconsule] Syria.
2 Commageni] Commagene Syriæ pars ad Euphratem & Taurum montem sita, posterioribus temporibus *Euphratenensis* dicta, & *Angulophratenensis*, quam Seleucidis Romani cum Syriam occupassent, reliquidisse videntur, ejus Reges dicti Antiochi Commageni. Isti, cujus hic Cicero meminit, Lucullus captis Tygranocertis, uxorem captivam restituit, & Cn. Pompejus Seleuciam Mesopotamiz castellum donavit: Strabo, lib. xvi. Huic bellum intulit Ventridius Antonii legatus, cupiditate ejus pecunia incensus, quam possidebat. Sed cum egregie se tueretur,

cliam Antonius cum eo de pace egit, ut honeste posset recedere. Ad quam faciendam ei tradidit Antonius Alexandrum interficiendum, qui ad Romanos transugerat. Dio lib. xlix. Eius filius Antiochus Commagenensis accusatus capitis & damnatus est, quod legatum fratris, cum quo exercebat inimicitias, Romam missum perfide interfecit. Dio lib. lxi. Tiberius in provincie formam redegit Commagenem, cum mortuus esset Antiochus ejus rex, qui forte filius fuit damnati. Tacit. 12. Anno c. 56. Sed Caligula Seleucidis restituit regnum Commagenæ adjectis Cilicie maritimis, & quidem Antiocho, Antiochi hujus filio, qui videtur fuisse pronepos hujus Antiochi, cujus hic Cicero meminit. Fuit tota vita clarus & vetustis opibus ingens,

magnas copias Euphratem transire cœpisse. Quo nuntio allato, cum essent nonnulli, qui ei regi minorem fidem habendam putarent, statui expectandum esse, si quid certius afferretur. A. d. xiiii. Kal. Octobr. cum exercitum in Ciliciam ducerem, in finibus Lycaoniæ & Cappadociæ mihi literæ redditæ sunt a Tarcondimoto, qui fidelissimus socius trans Taurum, amicissimusque populi Romani existimatur: Pacorum Orodus, regis Parthorum filium, cum permagno equitatu Parthico transisse Euphratem, & castra posuisse Tybæ: magnumque tumultum esse in provincia Syria excitatum. Eodem die ab Jamblichio, phylarcho Arabum, quem homines opinantur bene sentire, amicumque esse reipublicæ nostræ, literæ de eisdem rebus mihi redditæ sunt. His rebus allatis, etsi intelligebam socios infirme animatos esse, & novarum rerum expectatione suspensos, sperabam tamen eos, ad quos jam accesseram, quique nostram consuetudinem integritatemque perspexerant, amiciores populo Romano esse factos: Ciliciam autem firmiorem fore, si æquitatis nostræ particeps facta esset. Et ob eam causam, & ut opprimerentur ii, qui ex Cilicum gente in armis essent, & ut hostis is,

qui

gens, & interventium Regum ditissimus & felicissimus. Tacit. 11. Hist. cap. 81. Tandem fuit sub Vespasiano accusatus, & Lacedæmonem relegatus, & Commagene iterum in provincie formam redacta. Josephus lib. vii. cap. 27. bell. Jud. Suet. Vespas. cap. 8. Ruperus.

3 In Ciliciam] Erat enim in Asia: cujus tres dioceses administrabat. epist. 67. lib. xiii. De hoc itinere epist. 20. ad Att. lib. v. Manut.

4 Lycaoniæ] Regio Asiae inter Galatiam, Cappadociam, Pamphyliam & Ciliciam, cujus caput Iconium. Greævius.

5 Cappadocia] Cappadocia Asiae regio magna inter Armeniam minorem, Ciliciam, Pamphyliam, Galatiam & Pontum Euxinum. Idem.

6 Tarcondimoto] Partis Gallogræciæ, vel Cilicie secundum Dionem, tetrarchia. Cor.

7 Pacorum] Dux esse videbatur, quia regis filius: re vera autem copias Ofaces ducebat, quem postea C. Cassius prælio victum occidit. Pacorus autem hoc tempore nondum

ex ephelis excesserat. Dio lib. xi. Eum post aliquot annos cum omnibus copiis casum a Ventidio, qui de Parthis primus triumphavit, idem Dio lib. xlix. Justinus lib. xlii. & alii prodiderunt. Man.

8 Ab Jamblichio phylarcho Arabum] Fuit Jamblichus phylarchus Emelesiorum in Syria ad Euphratem. Strabo lib. xvi. *Ἀμβλίου καὶ Φυλαρχοῦ, &c.* Et *Ἀρεβίνα Σαμψίκασι, & Jamblichii eius filii, qui phylarchi populi Emelesiorum fuerunt.* Illam vero regionem tenebant Arabes, ut ibidem docet Strabo. Arabum autem gens fuit in *Ἰδουδία*, ipsi *Ἰδουαί* vocant. Unde suos dynastis vocarunt phylarchos. Sicut etiam Sarcem suos duces sic vocabant. Vide Strabon. d. l. Joseph. antiq. Jud. lib. 1. cap. 13. Suidam in *Ἰουδαίῃ*, & H. Casaubon. ad laudatum locum Strabonis. Idem.

9 Consuetudinem] Manuscrutinam habet vetus liber manuscriptus, aliquanto (ut videtur) meliorem sententiam. *Usq.* Non meliorem, sed eadem.

qui esset in Syria, sciret, exercitum populi Romani non modo non cedere his nuntiis allatis, sed etiam propius accedere: exercitum ad Taurum institui ducere. Sed, si quid apud vos auctoritas mea ponderis habet, in iis praesertim rebus, quas vos audistis, ego pene cerno: magno opere vos & hortor & moneo, ut his provinciis serius vos quidem, quam decuit, sed aliquando tamen consulatis. Nos quemadmodum instructos, & quibus praesidiis munitos ad tanti belli opinionem miseritis, non estis ignari. Quod ego negotium non stultitia obcaecatus, sed verecundia deterritus, non recusavi: neque enim unquam ullum periculum tantum putavi, quod subterfugere mallet, quam vestrae auctoritati obtemperare. Hoc autem tempore res sese sic habet, ut nisi exercitum tantum, quantum ad maximum bellum mittere soletis, mature in has provincias miseritis, summum periculum sit, ne amittendae sint omnes haec provinciae, quibus vestigalia populi Romani continentur. Quamobrem autem in hoc provinciali delectu spem habeatis aliquam, causa nulla est: neque multi sunt, & diffugiunt, qui sunt, metu oblato. Et, quod genus hoc militum sit, iudicavit vir fortissimus M. Bibulus in Asia: qui, cum vos ei permisistis, delectum habere noluerit. Nam fociorum auxilia propter acerbitatem atque injurias imperii nostri, aut ita imbecilla sunt, ut non multum nos juvare possint, aut ita alienata a nobis, ut neque expectandum ab iis, neque committendum iis quidquam esse videatur. Regis Dejotari & voluntatem & copias, quantacunque sunt, nostras esse duco. Cappadocia est inanis. Reliqui reges, tyrannique, neque opibus latis firmi, nec voluntate sunt. Mihi in hac paucitate militum animus certe non deerit: spero ne consilium quidem. Quid casurum sit, incertum est. Utinam saluti nostrae consulere possimus; dignitati certe consulemus.

M. TUL-

M. TULLIUS M. F. CICERO PROCOS. S. P. D. COSS.
PRÆTT. TRIBB. PL. SENATUI.

II. **S**I vos valetis, bene est: ego quidem valeo. Cum pridie Kal. Sext. in provinciam venissem, neque maturius propter itinerum & navigationum difficultatem venire potuissem, maxime convenire officio meo reique publicae conducere putavi, parare ea, quae ad exercitum, quaque ad rem militarem pertinerent. Quae cum essent a me cura magis & diligentia, quam facultate & copia, constituta, nuntiaque & litera de bello a Parthis in provinciam Syriam illato, quotidie fere afferrentur; iter mihi faciendum per Lycaoniam, & per Isauros, & Cappadociam arbitratus sum. Erat enim magna suspicio, Parthos, si ex Syria egredi atque irrumpere in meam provinciam conarentur, iter eos per Cappadociam, quod ea maxime pateret, esse facturos. Itaque cum exercitu per Cappadociae partem eam, quae cum Cilicia continens est, iter feci: castraque ad ¹ Cybistra, quod oppidum est ad montem Taurum, locavi: ut ² Artuades, rex Armenius, quocunque animo esset, sciret, non procul a suis finibus exercitum populi Romani esse: & Dejotarum, fidelissimum regem atque amicissimum reipublicae nostrae, maxime junctum haberem; cujus & consilio, & opibus adjuvari posset respublica. Quo cum in loco castra haberem, equitatumque in Ciliciam misissem, ut & meus adventus iis civitatibus, quae in ea parte essent, nuntiatas firmiores animos omnium faceret, & ego mature, quid ageretur in Syria, scire possem: tempus ejus tridui, quod in his castris morabar, in magno officio, & necessario mihi ponendum putavi. Cum enim vestra auctoritas intercessisset, ut ego regem Ariobarzanem, ³ *Euseben*, & *Philorho-*

ARG. Exponit, audito Parthorum adventu, quid egerit pro tuenda provincia, sociisque in fide continentis: adjungit de rege Ariobarzane ab infidiis liberato. Anno U. C.

702.

¹ *Cybistra*] Vide ad Artic. V. 20.

² *Artuades*] Cujus soror Pacoro, regis Parthorum filio, nupta erat; filia vero Dejotari regis filio pacta. *Manus.*

³ *Euseben & Philorho-*] Id est, *pium & amicum Romanis*. Graecis nominibus ad Latinam consuetudinem transductis. Unde in vet.

rbomanum tuerer, ejusque regis salutem, incolunitatem, regnumque defenderem, regi, regnoque praesidio essem; adjunxissetisque, salutem ejus regis, populo senatuique magnae curae esse; quod nullo unquam de rege decretum esset a nostro ordine: existimavi, me iudicium vestrum ad regem deferre debere, eique praesidium meum, & fidem, & diligentiam polliceri: ut, quando salus ipsius, & incolunitas regni mihi commendata esset a vobis, diceret, si quid vellet. Quae cum essem * in consilio meo cum rege locutus: initio ille orationis suae vobis maximas, ut debuit, deinde etiam mihi gratias egit: quod ei permagnum & perhonorificum videbatur, Senatui, populoque Romano tantae curae esse salutem suam: meque tantam diligentiam adhibere, ut & mea fides, & commendationis vestrae auctoritas perfici posset. Atque ille primo, quod mihi maximae laetitiae fuit, ita mecum locutus est, ut nullas insidias neque vitae suae, neque regno diceret se aut intelligere fieri, aut etiam suspicari. Cum ego ei gratulatus essem, idque me gaudere dixissem, cohortatus, ut recordaretur casum illum interitus paterni, & vigilanter se tueretur, atque admonitu Senatus consuleret saluti suae: tum a me discessit in oppidum Cybistra. Postero autem die cum Ariarathae, fratre suo, & cum paternis amicis, majoribus natu, ad me in castra venit: perturbatusque & flens, cum idem & frater faceret, & amici, meam fidem, vestram commendationem implorare cepit. Cum admirarer, quid accidisset novi: dixit, ad se indicia manifestarum insidiarum esse delata, quae essent ante adventum meum occultata, quod ii, qui ea pate-

verr. nummis: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΦΙΛΟΘΗΜΑΙΟΥ. Quidam codices, *Philothemum*. Cl. *Puteanus*. Extant apud me duo antiqua numismata ex argento, quorum alterum habet imaginem *Ariobarzani* circumscripto titulo ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΦΙΛΟΘΗΜΑΙΟΥ. Alterum Ariarathi cum litteris, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΤΣΕΒΟΥΣ. Ex quibus inscriptionibus intelligimus, *Ariobarzane* quidem appellatum fuisse *Philothemum*, Ariarathen vero *Euseben*: Cicero utrumque titulum soli tribuit *Ariobarzani*: nisi forte aliquod mendum sit in his

verbis, & nomen Ariarathis desit, cum scriptum antea fuisset. Ut ego *reges Ariarathem & Ariobarzane Euseben & Philothemum*, &c. Incili postea in argenteum nummum Ariobarzani huius, quem hic describit Cicero, in cuius una parte Ariobarzani ipseus imago, in altera inscriptio incisa est, ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΕΤΣΕΒΟΥΣ ΦΙΛΟΘΗΜΑΙΟΥ. *Uesinus*.

* In consilio meo] Praesentibus qui majoris apud eum dignitatis erant, quaeiore Messinio, legatis quatuor, &c. *Manu*.

tesacere possent, propter metum reticuisissent: eo autem tempore, spe mei praesidii, complures ea quae scirent, audacter ad se detulisse: in his amantissimum sui, summa pietate praedatum, fratrem dicere ea, quae is me quoque audiente dicebat, se sollicitatum esse, ut regnare vellet: id vivo fratre suo accidere non potuisse: se tamen ante illud tempus eam rem nunquam in medium propter periculi metum protulisse. Quae cum esset locutus, monui regem, ut omnem diligentiam ad se conservandum adhiberet: amicosque patris ejus avique iudicio probatos hortatus sum, regis sui vitam, docti casu acerbissimo patris ejus, omni cura custodiaque defenderent. Cum rex a me equitatum cohortesque de exercitu meo postulareret, etsi intelligebam, vestro senatus-consulto non modo posse me id facere, sed etiam debere: tamen, cum respublica postulareret, propter quotidianos ex Syria nuntios, ut quam primum exercitum ad Ciliciae fines adducerem; cumque mihi rex, patefactis jam insidiis, non egere exercitu populi Romani, sed posse se suis opibus defendere videretur; illum cohortatus sum, ut in sua vita conservanda primum regnare disceret: a quibus perspexisset sibi insidias paratas, in eos uteretur jure regio; poena afficeret eos, quos necesse esset; reliquos metu liberaret: praesidio exercitus mei ad eorum, qui in culpa essent, timorem potius, quam ad contentionem uteretur: fore autem, ut omnes, cum senatus-consultum nosset, intelligerent, me regi, si opus esset, ex auctoritate vestra praesidio futurum. Ita confirmato illo, ex eo loco castra movi, & iter in Ciliciam facere institui: cum hac opinione e Cappadocia discederem, ut consilio vestro, casu incredibili ac pene divino, regem, quem vos honorificentissime appellassetis nullo postulante, quemque meae fidei commendassetis, & cujus salutem magnae vobis cura esse decrevissetis, meus adventus praesentibus insidiis liberaret. Quod ad vos a me scribi non alienum putavi, ut intelligeretis ex iis, quae pene acciderunt, vos multo antea, ne ea acciderent, providisse: eoque vos studiosius feci certiores, quod in rege Ariobarzane ea mihi signa videor virtutis, ingenii, fidei, benevolentiaeque

530 EPISTOLARUM
erga vos perspexisse, ut non sine causa tantam curam diligenter
et in ejus vos salutem videamini contulisse.

M. CICERO M. CATONI S. D.

III. **C**UM ad me legati, missi ab Antiocho Commageno, venissent in castra ad Iconium a. d. III. Non. Septemb. iique mihi nuntiassent, regis Parthorum filium, quocum esset nupta regis Armeniorum soror, ad Euphraten cum maximis Parthorum copiis, multarumque præterea gentium magna manu venisse, Euphratenque jam transire cœpisse; dicique Armenium regem in Cappadociam impetum esse facturum: putavi, pro nostra necessitudine, me hoc ad te scribere oportere. Publice propter duas causas nihil scripsi: quod & ipsum Commagenum legati dicebant ad Senatum statim nuntios literasque misisse: & existimabam M. Bibulum proconsulem, qui circiter Idus Sextiles ab Epheso in Syriam navibus profectus erat, quod secundos ventos habuisset, jam in provinciam suam pervenisse: cujus literis omnia certiora perlatum iri ad senatum putabam. Mihi, ut in hujusmodi re, tantoque bello, maximæ cura est, ut quæ copiis & opibus tenere vix possumus, ea mansuetudine & continentia nostra, sociorum fidelitate teneamus. Tu velim, ut consuesti, nos absentes diligas, & defendas. Vale.

ARG. De rumore belli Parthici scribit, & quare publice non scripserit, excusat. Anno U. C. 702.

M. T. C. IMP. M. CATONI S. D.

IV. **S**UMMA tua auctoritas fecit, meumque perpetuum de tua singulari virtute iudicium, ut magni mea interesse putarem, & res eas, quas gessissem, tibi notas esse, & non ignorari a te, qua æquitate & continentia tuerer socios, provinciamque administrarem. His enim a te cognitis, arbitra-

ARG. Res a se in provincia gestas, nar- sibi, favente Catone, a Senatu decernatur, rat ordine, &, ut earum causa supplicatio petit. Anno U. C. 703.

AD FAMILIARES LIB. XV. 531

trabar, facilius me tibi, quæ vellem, probaturum. Cum in provinciam pridie Kal. Sext. venissem, & propter anni tempus ad exercitum mihi confestim esse eundem viderem, biduum Laodiceæ fui, deinde Apameæ quadriduum, triduum Synnadis, totidem dies Philomeli. Quibus in oppidis cum magni conventus fuissent, multas civitates acerbissimis tributis, & gravissimis usuris, & falso ære alieno liberavi. Cumque ante adventum meum seditione quadam exercitus esset dissipatus, quinque cohortes sine legato, sine tribuno militum, denique etiam sine centurione ullo apud Philomelum confedissent, reliquus exercitus esset in Lycaonia; M. Annejo legato imperavi, ut eas quinque cohortes ad reliquum exercitum duceret, coactoque in unum locum exercitum, castra in Lycaonia apud Iconium faceret. Quod cum ab illo diligenter esset actum, ego in castra a. d. VII. Kal. Sept. veni: cum interea superioribus diebus ex senatus-consulto, & evocatorum firmam manum, & equitatum sane idoneum, & populorum liberorum regumque sociorum auxilia voluntaria comparavissem. Interim cum, exercitu lastrato, iter in Ciliciam facere cœpissem Kal. Septemb. legati a rege Commageno ad me missi, pertumultuose, neque tamen non vere, Parthos in Syriam transisse nuntiaverunt. Quo audito, vehementer sum commotus cum de Syria, tum de mea provincia, de reliqua denique Asia. Itaque exercitum mihi ducendum per Cappadociæ regionem eam, quæ Ciliciam attingeret, putavi. Nam, si me in Ciliciam demissem, Ciliciam quidem ipsam propter montis Amanî naturam facile tenuissem: (duo sunt enim aditus in Ciliciam ex Syria, quorum uterque parvis præfidiis propter angustias intercludi potest, nec est quidquam Cilicia contra Syriam munitus) sed me Cappadocia movebat, quæ patet a Syria, regesque habet finitimos, qui etiam si sunt amici nobis, tamen aperte Parthis inimici esse non audent. Itaque in Cappadocia extrema non longe a Tauro apud oppidum Cybistra castra feci, ut & Ciliciam tuerer, & Cappadociam tenens, nova finitimorum consilia impedirem. Interea in hoc tanto mo-

X x x 2

tu,

1 Evocatorum] Vide ad epist. 6. lib. III.

tu, tantaque expectatione maximi belli, rex Dejotarus, cui non sine causa plurimum semper & meo, & tuo, & senatus iudicio tributum est, vir cum benevolentia & fide erga populum Romanum singulari, tum² præstanti magnitudine & animi & consilii, legatos ad me misit, se cum omnibus suis copiis in mea castra esse venturum. Cujus ego studio officioque commotus, egi ei per literas gratias: idque ut maturaret, hortatus sum. Cum autem ad Cybistra propter rationem belli quinque dies essem moratus, regem Ariobarzanem, cuius salutem a senatu, te auctore, commendatam habebam, præsentibus infidiis nec opinantem liberavi: neque solum ei salutis sui, sed etiam curavi, ut cum auctoritate regnaret. Metram, & eum, quem tu diligenter mihi commendaras, Athenæum, importunitate³ Athenaidis exilio multatos, maxima apud regem auctoritate gratiaque constitui. Cumque magnum bellum in Cappadocia concitaretur, si⁴ sacerdos armis se, quod facturus putabatur, defenderet, adolescens & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus, & toto iis, qui novari aliquid volebant: perfecti, ut e regno ille discederet, rexque sine tumultu, ac sine armis, omni auctoritate aulæ communita, regnum cum dignitate obtineret. Interea cognovi multorum literis atque nuntiis, magnas Parthorum copias & Arabum ad oppidum Antiochiam accessisse, magnumque eorum equitatum, qui in Ciliciam transisset, ab equitum meorum turmis, & a cohorte

² *Præstanti magnitudine*] Ita Eambinus ex Memniano libris. Cum vero Medicus habeat, *presentia, magnitudine*, Victorius emendabat *presenti magnitudine*. Olivet. Postquam omnia diu consideravi, in eam discessi sententiam, *magnitudine* esse interpretationem *re presentia*, quæ margini illius posita in ipsum contextum irrepsit. Græv.

³ *Athenaidis*] Reginæ, matris Regis impotentis dominatione. Cellarius.

⁴ *Sacerdos*] Comanorum sacerdos Archelaus, a Pompejo Magno, ut scribit Appianus, Mithridate devicto, præfectus: post quem sacerdos fuit Nicomedes, a Cesare, post superatum Pompejum, præpositus. Ejus sacerdotis potestas, quæ fuerit, ostendit Hieronius de bello Alexandrino, his verbis: *Comanus, vetustissimum & sanctissimum in Cap-*

docia Bellona templum, quod tanta religione colitur, ut sacerdos eius dea, magistrus, imperio, & potentia secundus a rege confensus gentis illius habeatur. Videndus & Strabo lib. xii. *Manus.*

⁵ *Et toto iis, qui*] Cum & in vulgæis libris & in manuscriptis legeretur *et toto iis*, Ranconetus conjectura ductus, legendum putabat, *extorri iis qui*, &c. Sed Victorius melius, & omnino *iis qui*, &c. Alii, & *Jacis, qui*, &c. Lamb. Et quod summam rem continet, iis quoque, qui ipso in regno quærebant mutationem, paratus & succinctus. Lib. v. Art. 20. *Est totum, quid Kot. Martii futurum sit.* Hl. ad Quint. ep. i. *Totum in eo est, velotium ut continentium sit. Totum, qui aliquid novi, per appositionem, quam dicunt Grammatici, J. F. Græv.*

te pratoria, quæ erat⁶ Epiphaneæ præsidii causa, occisione occisum. Quare cum viderem, a Cappadocia Parthorum copias averfas, non longe a finibus esse Ciliciæ, quam potui maximis itineribus ad Amanum exercitum duxi. Quo ut veni, hostem ab Antiochia recessisse, Bibulum Antiochiæ esse cognovi: Dejotarumque confestim jam ad me venientem cum magno & firmo equitatu & peditatu, & cum omnibus suis copiis, certiozem feci, non videri esse causam cur abesset a regno: meque ad eum, si quid novi forte accidisset, statim literas nuntiosque missurum esse. Cumque eo animo venissem, ut utriusque provinciæ, si ita tempus ferret, subvenirem: tum id, quod jam ante statueram, vehementer interesse⁷ utriusque provinciæ, pacare Amanum, & perpetuum hostem ex eo monte tollere, agere perrexi. Cumque me discedere ab eo monte simulassem, & alias partes Ciliciæ petere, abessemque ab Amano iter unius diei, & castra apud Epiphaneam fecissem: a. d. quartum Id. Octob. cum advesperalceret, expedito exercitu ita noctu iter feci, ut ad tertium Id. Octob. cum luceceret, in Amanum ascenderem: distributisque cohortibus & auxiliis, cum aliis Q. frater, legatus, mecum simul, aliis C. Pontinius legatus, reliquis M. Annejus & L. Tullius legati præessent; plerisque nec opinantes oppressimus, qui occisi, captique sunt, interclusi fuga. Eranam autem, quæ fuit non vici instar, sed urbis, quod erat Amanum caput, itemque Sepyram & Commorin, acriter & diu⁸ repugnantibus, Pontinio illam partem Amanum tenente, ex antelucano tempore, usque ad horam diei decimam, magna multitudine hostium occisa, cepimus: castellaque sex capta: complura incendimus. His rebus ita gestis, castra in radicibus Amanum habuimus apud⁹ Aras Alexandri quadriduam: & in reliquis Amanum delendis, agrisque vastandis, quæ pars ejus mon-

⁶ *Epiphaneæ*] Epiphaneæ est oppidum Ciliciæ, aliud ab illo quod ad Orontem in Syria fuit. Grævius.

⁷ *Utriusque provinciæ*] Syriæ & Ciliciæ. Et enim terminus inter utramque, & utriusque communis, aquarum divertio divisus. Epist. 10. lib. II. *Manus.*

⁸ *Tullius*] Plerique alii, *Tullejus*.

⁹ *Repugnantibus*] Videtur legendum *repugnantibus*: veritatem nihil mutò. Subintelligi enim potest, hostibus, vel aliquid tale. Lamb.

¹⁰ *Aras Alexandri*] Vulgo *Aras*: quo de oppido Strabo, lib. xv. Curtius, lib. xii.

montis meae provinciae est, id tempus omne consumpsimus. Confectis his rebus, ad oppidum ¹¹ Eleutherocilicum Pindenissum exercitum adduxi: quod cum esset altissimo & munitissimo loco, ab iisque incoletur, qui ne regibus quidem unquam paruisset: cum & fugitivos reciperent, & Parthorum adventum acerrime expectarent: ad exultationem imperii pertinere arbitratus sum comprimere eorum audaciam, quo facilius etiam caeterorum animi, qui alieni essent ab imperio nostro, frangerentur. Vallo & fossa circumdedi, sex castellis castrisque maximis sepsi; aggere, vineis, turribus oppugnavi, ususque tormentis multis, multis sagittariis, magno labore meo, sine ulla molestia sumptuque facilius, septimo quinquagesimo die rem confeci: ut omnibus partibus urbis disturbatis, aut incensis, compulsi in potestatem meam pervenirent. His erant finitimi pari scelere & audacia ¹² Tibarani: ab his, Pindenisso capto, obsides accipi: exercitum in hiberna dimissi. Q. fratrem negotio praeposui, ut in vicis, aut captis, aut male pacatis, exercitus collocaretur. Nunc velim tibi sic persuadeas, si de his rebus ad senatum relatum sit, me existimaturum, summam mihi laudem tributam, si tu honorem meum sententia tua comprobaris. Idque, etsi talibus de rebus gravissimos homines & rogare solere, & rogari scio; tamen admoendum potius te a me, quam rogandum puto. Tu es enim is, qui me tuis sententiis sapissime ornavisti: qui oratione, qui praedicatione, qui summis laudibus in senatu, in concionibus ad caelum extulisti: cujus ego semper tanta esse verborum pondera putavi, ut uno verbo tuo cum mea laude conjuncto, omnia adsequi me arbitrarer. Te denique meminim, cum cui-dam clarissimo atque optimo viro supplicationem non decerneres, dicere, te decreturum, si referretur ob eas res, quas is consul in urbe gessisset. Tu idem mihi supplicationem decrevistis togato, non ut multis, republica bene gesta, sed, ut

¹¹ Eleutherocilicum] Liberorum Cilicum, qui suis legibus utebantur. Epist. 2. lib. v. ad Atrio. Idem.

¹² Tibarani] Ignota geographis gens: nimirum enim negotii fuisset, latronum Ama-

ni montis nomina persequi. Latrocinia enim exercebant ejus montis incolae. Tiberensis & Plutarchus in Lucullo nominat. & Plinius lib. vi. cap. 4. ubi Thentiscyriae regionis gentes persequitur. *Manus.*

nemini, republica conservata. Mitto, quod invidiam, quod pericula, quod omnes meas tempestates & subieris, & multo etiam magis, si per me licuisset, subire paratissimus fueris: quod denique inimicum meum, tuum inimicum putaris: cujus etiam interitum, ut facile intelligerem, mihi quantum tribueres, Milonis causa in senatu ¹³ defendenda approbaris. A me autem haec sunt profecta, quae ego in beneficii loco non pono, sed in veri testimonii, atque iudicii, ut praestantissimas tuas virtutes non tacitus admirarer (quis enim idem non facit?) sed in omnibus orationibus, sententiis dicendis, causis agendis, omnibus scriptis, Graecis, Latinis, omni denique varietate literarum mearum, te non modo iis quos vidissemus, sed iis de quibus audissemus, omnibus anteferebam. Quares fortasse, quid sit, quod ego hoc nescio quid gratulationis & honoris a senatu, tanti existimem. Agam jam tecum familiariter, ut est & studiis, & officiis nostris mearum, & summa amicitia dignum, & necessitudine etiam paterna. Si quidem fuit unquam remotus, & natura, & magis etiam, ut mihi quidem sentire videor, ratione atque doctrina, ab inani laude & sermonibus vulgi, ego profecto is sum. Testis est consulatus meus: in quo, sicut in reliqua vita, fateor ea me studiosè secutum, ex quibus vera gloria nasci posset: ipsam quidem gloriam per se nunquam putavi expetendam. Itaque & ¹⁴ provinciam ornatam, & spem non dubiam triumphi, neglexi. Sacerdotium denique, cum (quemadmodum te existimare arbitror) non difficillime consequi possem, non appetivi. Idem post injuriam acceptam, quam tu republicae calamitatem semper appellas, meam non modo non calamitatem, sed etiam gloriam, studui quam ornatissima senatus populique Romani de me iudicia intercedere. Itaque & augur postea fieri volui, quod antea neglexeram: & eum honorem, qui a senatu tribui rebus bellicis solet, neglectum a me olim,

¹⁵ nunc

¹³ Defendenda] Inter Milonis patronos adfuisse, nec dissimulasse, bene aetiam esse Catonem Pedianum nominat, eumque ait fluctuante republica morte P. Clodii. *Idem.*

¹⁴ Provinciam] Orat. in Pison. cap. 2.

¹⁵ nunc mihi expetendum puto. Huic meæ voluntati, in qua inest aliqua vis desiderii, ad sanandum vulnus injuriæ, ut fa-veas, adjutorque sis, quod paulo ante me negaram rogatum, vehementer te rogo: sed ita, si non jejunum hoc nescio quid, quod ego gessi, & contemnendum videbitur, sed tale, atque tantum, ut multi nequaquam paribus rebus honores summos a senatu consecuti sint. Equidem etiam mihi illud animadvertisse videor, (scis enim, quam attente te audire soleam) te non tam res gestas, quam mores, instituta, atque vitam imperatorum spectare solere, in habendis aut non habendis honoribus. Quod si in mea causa considerabis, reperies, me exercitu imbecillo contra metum maximi belli, firmissimum præsidium habuisse, æquitatem & continentiam. His ego subsidiis ea sum consecutus, quæ nullis legionibus consecui potuissem: ut ex alienissimis sociis amicissimos, ex infidelissimis firmissimos redderem, animosque novarum rerum expectatione suspensos, ad veteris imperii benevolentiam traducerem. Sed nimis hæc multa de me, præsertim ad te, a quo uno omnium sociorum querelæ audiuntur. Cognosces ex iis, qui meis institutis se recreatos putant. Cumque omnes uno prope consensu de me apud te ea, quæ mihi optatissima sunt, prædicabunt: tum duæ maximæ clientelæ tuæ, Cyprus insula, & Cappadociæ regnum, tecum de me loquentur: puto etiam regem Dejotarum, qui uni tibi est maxime necessarius. Quæ si etiam majora sunt: & in omnibus seculis pauciores viri reperti sunt, qui suas cupiditates, quam qui hostium copias vincerent: est profecto tuum, cum ad res bellicas hæc, quæ rariora & difficiliora sunt, genera virtutis adjunxeris, ipsas etiam illas res gestas ¹⁶ justiores esse & majores putare. Extremum illud est, ut, quasi dissidens rogationi meæ, philosophiam ad te allegem: qua nec mihi carior ulla unquam res in vita fuit, nec hominum generi majus a diis

mu-

¹⁵ Nunc] Ut, si quam antea, pulsus in exilium, dignitatis iacturam fecisset, honore novo ita sarciret, ut de pristino statu detractum nihil, additum potius aliquid ad gloriam videretur. Causam hanc attigit ep. 6.

lib. vi. ad Att. his verbis: *Amicorum literæ me ad triumphum vocant, rem a nobis, ut ego arbitror, propter hanc *maximorum* nostram, non negligendam.* Idem.
¹⁶ Justiores] Man. *Illustiores.*

munus ullum est datum. Hæc igitur, quæ mihi tecum communis est, societas studiorum atque artium nostrarum, quibus a pueritia dediti ac devincti, soli propemodum nos philosophiam illam veram & antiquam, quæ quibusdam otii esse ac desidii videtur, in forum, atque in republicam, atque in ipsam ¹⁷ aciem pene deduximus, tecum agit de mea laude; cui ¹⁸ negari a Catone fas esse non puto. Quamobrem tibi sic persuadeas velim: si mihi tua sententia tributus honos ex meis literis fuerit, me existimaturum, cum auctoritate tua, tum benevolentia erga me, mihi, quod maxime cupierim, contigisse. Vale.

¹⁷ In ipsam aciem] Otio & desidii, forum, republicam, aciem opponit. *Acie* autem pro summa contentione posuit, non quasi tertium quiddam, a duobus proxime distis, id est a foro & a republica diversum, sed quod & foro, & republicæ jungatur:

quasi dixerit, in majores & fori, & reipublicæ contentiones. Quæ similitudine lib. 1. de Orat. *forensium aciem* appellavit. Idem.
¹⁸ Negari] Negavit tamen, Ep. seq. & lib. viii. ep. 11. & ad Att. ep. 1. 2. aib. vii. Idem.

M. CATO M. T. C. IMP. S. P. D.

V. QUOD & republica me, & nostra amicitia hortatur, libenter facio, ut tuam virtutem, innocentiam, diligentiam, cognitam in maximis rebus, domi rogati, armati foris, pari industria administrare gaudeam. Itaque, quod pro meo judicio facere potui, ut innocentiam consilioque tuo defensam provinciam, servatum Ariobarzani cum ipso rege regnum, sociorum revocatam ad studium imperii nostri voluntatem, sententia mea & decreto laudarem, feci. Supplicationem decretam, si tu, qua in re nihil fortuito, sed summa tua ratione & continentia, reipublicæ profivum est, diis immortalibus gratulari nos, quam tibi referre acceptum mavis, gaudeo. Quod si triumphus ³ prærogativam putas, supplicationem.

Tom. VII.

Y y

tio-

ARG. Excusate se, quod supplicationem non decreverit, & tamen decretam gaudet: seque honorificentius dicit sensitse, quam eos, qui supplicationem decreverant. Anno U. C. 703.

¹ Administrare] Sæpe ponitur absolute subintellecto rem, aut id quod administratur.

Primus immutavit hanc scripturam P. Victorius, sed perperam. *Graviss.*

² Gaudeo] Si tu mavis, ea, quæ pro republica fecisti, non rationi & continentie tuæ, sed diis immortalibus tribui; supplicationem decretam gaudeo. *Masunt.*

³ Prærogativam] Qui prærogativæ tribus vel

tionem; & idcirco casum potius, quam te laudari mavis; neque supplicationem sequitur semper triumphus, & triumpho multo clarius est, senatum judicare, potius mansuetudine & innocentia imperatoris, provinciam, quam vi militum, aut benignitate deorum retentam atque conservatam esse: quod ego mea sententia censebam. Atque hæc ego idcirco ad te contra consuetudinem meam pluribus scripsi, ut, quod maxime volo, existimes me laborare, ut tibi persuadeam, me & voluisse de tua majestate, quod amplissimum sim arbitratus; & quod tu maluisti, factum esse gaudere. Vale, & nos dilige, & instituto itinere severitatem diligentiamque sociis, & reipublicæ præsta.

vel centuriæ tantus erat suspectus & reverentia apud jure vocatos in comitiis, factum, ut vox ipsa prærogative acquiratur pro secundo ordine, certo signo, indicioque & pigore, ac quasi arthabone future rei optatæ vel secundæ. Cic. ad. r. in Verr. Qui quam sit isti amicus attendite: dedit enim prærogativam suæ voluntatis ejusmodi, ut isti prærogativam eam reddidisse videatur. Liv. lib. III. Iulius ubi auditur tribunus militum in

Aventino creator, ne comitorum militarium prærogativam urbana comitia hisdem tribunus plebis sequeretur. Et lib. XXI. In Aventinalis locum laud dubia res fuit, quia prærogativam militarem, qua extemplo juvenis Anibal in pretorium delatus, imperatorque ingenti omnium clamore atque adfensu appellatus erat, favor etiam plebis sequeretur. Gronov. lib. IV. Observe. cap. 1.

M. T. C. M. CATONI S. P. D.

VI. **L**ÆTUS¹ sum laudari me, inquit Hæctor, opinor, apud Nævium, abs te, pater, a laudato vivo. Ea est enim profecto jucunda laus, quæ ab iis proficiscitur, qui ipsi in laude vixerunt. Ego vero vel gratulatione literarum tuarum, vel testimonio sententiæ dictæ, nihil est quod me non affectum putem. Idque mihi cum amplissimum, tum gratissimum est, te libenter amicitiam dedisse, quod liquido veritati dares. Et, si non modo omnes, verum etiam multi Catones essent in civitate nostra, in qua unum extitisse mirabile est; quem ego currum, aut quam lauream cum tua lau-

ARG. Quantam ex Catonis laudatione voluptatem cepit, cum ipsius laude eximie exponit, petitque, si favere noluerit in ad-

picendo triumpho, saltem, si adipiscatur, gaudeat. Anno U. C. 703.
1 Lætus sum] Tusc. lib. IV. 31.

laudatione conferrem? Nam ad meum sensum, & ad illud sincerum ac subtile judicium, nihil potest esse laudabilius, quam ea tua oratio, quæ est ad me perscripta a meis necessariis. Sed causam meæ voluntatis, non enim dicam cupiditatis, exposui tibi superioribus literis; quæ etiam si parum justa tibi visa est, hanc tamen habet rationem, non ut nimis concupiscendus honos, sed tamen, si deferatur a senatu, minime aspernandus esse videatur. Spero autem, illum ordinem, pro meis ob rempublicam susceptis laboribus, me non indignum² honore, usitato præsertim, existimaturum. Quod si ita erit, tantum ex te peto quod amicissime scribis, ut, cum tuo judicio, quod amplissimum esse arbitraris, mihi tribueris, si id quod malero acciderit, gaudeas. Sic enim fecisse te, & sensitte, & verius scripsisse video; resque ipsa declarat tibi illum honorem nostrum supplicationis jucundum fuisse, quod scribendo affuisti. Hæc enim senatus-consulta non ignoro ab amicissimis ejus, cujus de honore agitur, scribi solere. Ego, ut spero, te propediem videbo, atque utinam republica meliore, quam timeo. Vale.

2 Ad illud sincerum ac subtile judicium] nam veritatem legitimumque exegeris. Et pro Quasi non sincere, nec subtiliter judicent, Marcello: Illa ipsa verum humanarum dominum aliter sentiunt. Pronomen, illud, non na Fortuna. Et alibi. Manur. commune, sed singulare quiddam hic defini- 3 Honore] Triumpho: nam supplicatione: ut epist. 9. lib. VIII. Si ad illam summam senatus jam decreverat. Idem.

M. T. C. PROCOS. G. MARCELLO
COS. DESIGN. S. P. D.

VII. **M**AXIMA sum lætitia affectus, cum audivi te¹ consulem factum esse: eumque honorem tibi deos fortunare volo, atque a te pro tua parentisque tui dignitate administrari. Nam cum te semper amavi, dilexique, tum mei amantissimum cognovi in omni varietate rerum mearum: tum patris tui pluribus beneficiis, vel defensibus tristibus temporibus, vel ornatus secundis: & sum totus vester, & esse debeo:

Y y z cum

ARG. G. Marcello, Marci patruelli, de consolatui gratulatur, postquam audivit desi-

gnatum esse. Anno U. C. 702.
1 Consulem] Cum L. Emilio Paulo.

cum præsertim matris tuæ, gravissimæ atque optimæ scœminæ, majora erga salutem dignitatemque meam studia, quam erant a muliere postulanda, perspexerim. Quapropter a te peto majorem in modum, ut me absentem diligas, atque defendas. Vale.

M. T. C. PROC. C. MARCELLO¹ COLLEGÆ S. P. D.

VIII. **M**ARCELLUM tuum, consulem factum, teque ea lætitia affectum esse, quam maxime optasti, mirandum in modum gaudeo: idque cum ipsius causa, tum quod te omnibus secundissimis rebus dignissimum judico: cujus erga me singularem benevolentiam vel in labore meo, vel in honore perspexi: totam denique domum vestram, vel salutis, vel dignitatis meæ studiosissimam cupidissimamque cognovi. Quare gratum mihi feceris, si uxori tuæ Juniæ, gravissimæ atque optimæ scœminæ, meis verbis eris gratulatus. A te id, quod fuesti, peto, me absentem diligas, atque defendas. Vale.

ARG. C. Marcello auguri de filii Caji tem defendat. Anno U. C. 702.
consulatu gratulatur, petitque ut se absen-¹ Collegæ] In Augurato. Divin. II. 35.

M. T. C. PROCOS. M. MARCELLO COS. S. P. D.

IX. **T**E & pietatis in tuos, & animi in rempublicam, & clarissimi atque optimi consulatus, C. Marcello consule facti, fructum cepisse, vehementer gaudeo. Non dubito, quid præsentem sentiant: nos quidem longinqui, & a te ipso missi in ultimas gentes, ad cælum mehercule te tollimus verissimis ac justissimis laudibus. Nam, cum te a pueritia tua unice dilexerim, tuque me in omni genere semper amplissimum esse & volueris, & judicaris: tum hoc vel¹ tuo facti, vel populi Romani de te judicio, multo acrius vehementiusque

ARG. M. Marcello gratulatur de fratre patriæ consule facti: petitque, ut sibi tuo factum sit, ut consul crearetur C. Marcellor mittatur. Anno U. C. 702.
¹ Tuo facti] Quod opera, gratia, studio tuo factum sit, ut consul crearetur C. Marcellus patris fratris tuus. Manut.

que diligo: maximeque lætitia afficior, cum ab hominibus prudentissimis, virisque optimis, omnibus dictis, factis, studiis, institutis,² vel me tui similem esse audio, vel te mei. Unum vero si addis ad præclarissimas res consulatus tui, ut aut mihi succedat quam primum aliquis, aut ne quid accedat temporis ad id, quod tu mihi & senatus-consulto & lege finisti, omnia me per te consecutum putabo. Cura ut valeas, & me absentem diligas, atque defendas. Quæ mihi de Partis nuntiata sunt, quia non putabam a me etiam nunc scribenda esse publice, propterea ne pro familiaritate quidem nostra volui ad te scribere; ne, cum ad consulem scripisssem, publice viderer scripissse.

² Vel me tui similem esse audio, vel te me] Comparari solum Ciceroni M. Marcello, & judicari simillimum; hic locus, & alter in Bruto declarat. Interroganti enim Ciceroni, Quid de Marcello judicas, quem sæpe audisti? respondet Brutus: Quid censet, nisi id, quod habiturus es similem tui? Et infra, Ita que cum eum ante tui similem in dicendo viderim; tum vero nunc, a dicitur, & alter in Bruto declarat. Interroganti enim Ciceroni, Quid de Marcello judicas, multo videbam similitorem. Idem.

M. T. C. IMP. C. MARCELLO C. F.
COS. DESIGN. S. P. D.

X. **Q**UANDO id accidit, quod mihi maxime fuit optatum, ut omnium Marcellorum,¹ Marcellinorum etiam, (mirificus enim generis ac nominis vestri fuit erga me semper animus) quando ergo ita accidit, ut omnium vestrum studio tuus consulatus satisfacere posset, in quem meæ res gestæ, lausque & honos earum potissimum incideret: peto a te id, quod facillimum factu est, non aspernante, ut confido, senatu, ut quam honorificentissimum senatus-consultum, literis meis recitatis, faciendum cures. Si mihi tecum minus esset, quam est cum tuis omnibus, allegarem ad te illos, a quibus intelligis me præcipue diligi. Patris tui beneficia in me sunt amplissima: neque enim salutis meæ, neque honori amior quicquam dici potest. Frater tuus quanti me fa-

ARG. Commendat studiose suam existimationem consuli M. Marcello in supplicatione decernenda. Anno U. C. 703.
¹ Marcellinorum] Eorum etiam, qui ex familia vestra in alias adoptione transierunt. Manutius.